DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 22 december 2010 *

I mål C-279/09,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, framställd av Kammergericht (Tyskland) genom beslut av den 30 juni 2009, som inkom till domstolen den 22 juli 2009, i målet

**DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH**

mot

**Bundesrepublik Deutschland,**

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.N. Cunha Rodrigues samt domarna A. Rosas (referent), U. Lõhmus, A. Ó Caoimh och P. Lindh,

* Rättegångsspråk: tyska.

generaladvokat: P. Mengozzi,
justitiesekreterare: handläggaren B. Fülöp,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 3 juni 2010,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH, genom L. Schwarz, Rechtsanwältin,

— Tysklands regering, genom M. Lumma och J. Kemper, båda i egenskap av ombud,

— Danmarks regering, genom V. Pasternak Jørgensen och R. Holdgaard, båda i egenskap av ombud,

— Frankrikes regering, genom G. de Bergues, S. Menez och B. Beaupère-Manokha, samtliga i egenskap av ombud,

— Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av G. Aiello, avvocato dello Stato,

— Polens regering, genom M. Dowgielewicz, i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom J.-P. Keppenne och F. Hoffmeister, båda i egenskap av ombud,

— Eftas övervakningsmyndighet, genom F. Simonetti, I. Hauger och L. Armati, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 2 september 2010 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

## Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av effektivitetsprincipen, såsom den har stadfästs i Europeiska unionens domstols praxis, i syfte att avgöra huruvida denna princip innebär en skyldighet att bevilja juridiska personer rättshjälp.

2 Begäran har framställts i ett mål mellan DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH (nedan kallat DEB) och Bundesrepublik Deutschland angående en rättshjälpsansökan som DEB har gjort vid en tysk domstol.

## Tillämpliga bestämmelser

*Unionsrätten*

3 Skälen 5 och 11 i rådets direktiv 2003/8/EG av den 27 januari 2003 om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister (EGT L 26, s. 41, och rättelse i EUT L 32, s. 15) har följande lydelse:

”5) Direktivet syftar till att i gränsöverskridande tvister främja användningen av rättshjälp till personer som saknar tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en faktisk möjlighet att få sin sak prövad inför domstol. Den allmänt erkända rätten att få sin sak prövad inför domstol bekräftas i artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna [nedan kallad stadgan].

…

11) Rättshjälpen bör omfatta juridisk rådgivning i syfte att nå en uppgörelse innan rättsliga förfaranden inleds, juridiskt bistånd för att driva ett mål vid en domstol och företrädas vid domstol samt bidrag till eller befrielse från rättegångskostnaderna.”

4 Den personkrets som har rätt till rättshjälp definieras på följande sätt i artikel 3.1 i direktiv 2003/8:

”Fysiska personer som är inblandade i en tvist som omfattas av detta direktiv skall ha rätt till tillräcklig rättshjälp för att säkerställa att de får faktisk möjlighet till rättslig prövning i enlighet med villkoren i detta direktiv.”

5 I artikel 6.3 i direktivet föreskrivs följande:

”När medlemsstaterna fattar beslut om det välgrundade i en ansökan, får de avslå ansökningar om rättshjälp, om den rättssökande begär skadestånd för ryktesspridning men inte har lidit något materiellt eller finansiellt avbräck eller om ansökan gäller ett anspråk med direkt anknytning till den rättssökandes näringsverksamhet som egen företagare eller egenanställd.”

6 Artikel 94.2 och 94.3 i rättegångsreglerna för Europeiska unionens tribunal av den 2 maj 1991 (konsoliderad version offentliggjord i EUT C 177, 2010, s. 37) har följande lydelse:

”2. Fysiska personer som på grund av sin ekonomiska situation helt eller delvis saknar möjlighet att betala sådana kostnader som avses i punkt 1 ska ha rätt till rättshjälp.

En persons ekonomiska situation ska bedömas med hänsyn till objektiva faktorer, såsom inkomst, förmögenhet eller familjesituation.

3. Rättshjälp ska inte beviljas om det är uppenbart att den talan som rättshjälpsansökan avser inte kan upptas till sakprövning eller om det är uppenbart att den är ogrundad."

7 Lydelsen i artikel 95.2 och 95.3 i rättegångsreglerna för Europeiska unionens personaldomstol av den 25 juli 2007 (konsoliderad version offentliggjord i EUT C 177, 2010, s. 71) är identisk med lydelsen i artikel 94.2 och 94.3 i tribunalens rättegångsregler.

*Nationell rätt*

8 I 12 § stycke 1 lagen om rättegångskostnader (Gerichtskostengesetz, nedan kallad GKG) anges principen att samtliga kärande i tvistemål ska erlägga förskott på rättegångskostnaderna. Bestämmelsen har följande lydelse.

"I tvistemål ska ansökan om stämning delges först efter det att den allmänna rättegångsavgiften erlagts. Utvidgas yrkandet vidtar rätten inga åtgärder före det att den allmänna rättegångsavgiften erlagts. Detta gäller även vid överklagande."

9 I 78 § stycke 1 lagen om civilprocess (Zivilprozessordnung, nedan kallad ZPO), föreskrivs följande:

”I Landgerichte och Oberlandesgerichte måste parterna företrädas av en advokat. …”

10 Enligt 114 § ZPO gäller följande:

”En part som, med hänsyn till sin personliga och ekonomiska situation, saknar förmåga att bestrida kostnaderna för rättegången eller som endast har förmåga att till viss del eller genom delbetalningar bestrida dessa kostnader, har rätt till rättshjälp. För att rätt till rättshjälp ska föreligga krävs det att det föreligger tillräckliga utsikter för att käromålet eller svaromålet ska vinna framgång och att processen inte är otillbörlig. …”

11 I 116 § ZPO stadgas följande:

”Följande har efter ansökan rätt till rättshjälp

1. …

2. En juridisk person eller förening med partshabilitet som är bildad i Tyskland och hemmahörande där, när kostnaderna varken kan erläggas av den juridiska personen eller föreningen själv eller av dem som har ekonomiskt intresse av tvisten och när det skulle strida mot allmänintresset att talan inte väcktes eller att förfarandet inte inleddes.”

12 122 § stycke 1 ZPO har följande lydelse:

”Beviljandet av rättshjälp innebär att:

1. Federala eller delstatliga myndigheter endast kan kräva att parten ska betala

   a) rättegångs- och verkställighetskostnader som är förfallna till betalning eller som förfaller till betalning,

   b) de fordringar avseende arvoden för de advokater som förordnats som rättshjälpsombud, vilka myndigheterna har övertagit,

i enlighet med vad domstolen förordnar.

2. Parten är befriad från skyldigheten att ställa säkerhet för rättegångskostnaderna.

3. Advokater som har förordnats som rättshjälpsombud får inte kräva av arvode av parten.

…”

13 123 § ZPO har följande lydelse:

”Beviljandet av rättshjälp påverkar inte skyldigheten att ersätta motpartens kostnader.”

**Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan**

14 DEB har ansökt om rättshjälp i syfte att med stöd av unionsrätten väcka skadeståndstalan mot Bundesrepublik Deutschland.

15 DEB har begärt skadestånd för att den tyska staten inte införlivat Europaparlamentets och rådets direktiv 98/30/EG av den 22 juni 1998 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas (EGT L 204, s. 1) och Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/55/EG av den 26 juni 2003 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 98/30/EG (EUT L 176, s. 57) i rätt tid. Enligt dessa direktiv skulle tillgång ges till nationella gasnät utan diskriminering. DEB har inte getts tillgång till de tyska gasnäten av de företag som är ansvariga för dessa nät. Genom tillgång till de tyska gasnäten hade DEB kunnat förvänta sig en vinst på 3,7 miljarder euro på grund av avtal om gasleveranser som hade ingåtts med leverantörer.

16 DEB saknar intäkter och tillgångar och har i dagsläget varken anställda eller borgenärer. Bolaget kan inte betala det förskott på rättegångskostnaderna som krävs enligt 12 § stycke 1 GKG, vilket uppgår till 274 368 euro.

17 DEB saknar dessutom medel för att anlita en advokat att företräda bolaget, vilket är obligatoriskt i det nationella målet.

18 Landgericht Berlin avslog rättshjälpsansökan med hänvisning till att förutsättningarna i 116 § punkt 2 ZPO inte var uppfyllda.

19 Landgericht Berlins beslut överklagades till Kammergericht. Kammergericht ansåg inte heller att förutsättningarna i 116 § punkt 2 ZPO var uppfyllda.

20 Kammergericht anser, med hänvisning till Bundesgerichtshofs praxis avseende den aktuella bestämmelsen, att det inte skulle strida mot allmänintresset om DEB:s talan inte väcktes. Detta skulle endast vara fallet om avgörandet berör en större andel av befolkningen eller näringslivet, eller om det kan få andra sociala verkningar (se Bundesgerichtshofs beslut av den 20 december 1989, VIII ZR 139/89). Att talan inte väcks kan således strida mot allmänintresset när en juridisk person därigenom inte längre kan fullfölja allmännyttiga uppgifter eller när den juridiska personens existens är beroende av rättsprocessen och arbetstillfällen kan förloras eller ett stort antal borgenärer kan komma att lida skada. Detta gäller inte i DEB:s fall, eftersom det varken har anställda eller borgenärer.

21 I begreppet allmänintresse kan alla tänkbara hänsyn som är av allmänt intresse och som talar till förmån för den juridiska personen tas med vid bedömningen (se Bundesgerichtshofs beslut av den 24 oktober 1990, VIII ZR 87/90). Regelmässigt anses emellertid inte intresset av att få ett riktigt avgörande vara tillräckligt. Lika litet anses det förhållandet att avgörandet av tvisten kan göra det möjligt att pröva rättsfrågor av allmänintresse vara tillräckligt (se Bundesgerichtshofs ovannämnda beslut av den

20 december 1989). Liksom i förevarande fall uppstår det inte någon konkret nackdel för allmänheten av att ett rättsligt avgörande inte meddelas. DEB har självt medgett att ett bifall av talan inte omedelbart leder till att energimarknaden öppnas. Det är emellertid på denna omständighet som DEB har grundat sitt påstående att allmänintresset skulle skadas i den mening som avses i 116 § punkt 2 ZPO.

22 En tolkning av bestämmelsen, vilken tar i beaktande lagstiftarens avsikt, gör det inte möjligt att utsträcka begreppet till att omfatta varje slags indirekt verkan. I rättspraxis har det, med hänvisning till förarbetena till ZPO, konsekvent befunnits nödvändigt att en betydligt större krets av personer än den som har ett ekonomiskt intresse av målet lider skada av att tvisten inte avgörs.

23 116 § punkt 2 ZPO står även i överensstämmelse med grundlagen (Grundgesetz). De strängare kraven för att en juridisk person ska beviljas rättshjälp kan inte ifrågasättas med hänvisning till grundlagen.

24 Detta har vid upprepade tillfällen slagits fast av Bundesverfassungsgericht (författningsdomstolen). Det är i sista hand en uppgift för socialtjänsten att garantera rättshjälp. Rättshjälpen har sitt ursprung i välfärdsstatsprincipen och är nödvändig med beaktande av den mänskliga värdigheten. Detta gäller inte med avseende på juridiska personer. Konstgjort skapade rättssubjekt är en rättsform som är tillåten enligt rättsordningen, av praktiska skäl. Sådana rättssubjekt ger de personer som står bakom bolaget ekonomiska fördelar, i synnerhet den fördelen att ansvaret är begränsat till bolagsförmögenheten. I enlighet härmed är rättskapaciteten förbunden med tillräckliga tillgångar. Detta utgör en förutsättning för bildandet av den juridiska personen och för dess fortsatta existens. En juridisk persons existensberättigande följer därmed

i princip endast av rättsordningen, när den fullföljer sitt ändamål och sina uppgifter. I 116 § punkt 2 ZPO beaktas därmed de särskilda förhållanden som gäller juridiska personer (se Bundesverfassungsgerichts beslut av den 3 juli 1973, 1 BvR 153/69).

25 Kammergericht frågar sig emellertid huruvida beslutet att inte bevilja DEB rättshjälp för att med stöd av unionsrätten väcka skadeståndstalan mot staten är förenligt med principerna i unionsrätten, i synnerhet effektivitetsprincipen. Att DEB inte beviljas rättshjälp innebär nämligen att bolaget inte kan väcka skadeståndstalan mot staten med stöd av unionsrätten. Det blir därigenom i praktiken omöjligt eller orimligt svårt för DEB att få skadestånd. Denna ståndpunkt vinner dessutom stöd av att EU-domstolen härlett medlemsstaternas skadeståndsansvar enligt unionsrätten från principen om unionsrättens effektiva tillämpning, i synnerhet skyddet av enskildas rättigheter (se dom av den 19 november 1991 i de förenade målen C-6/90 och C-9/90, Francovich m.fl., REG 1991, s. I-5357; svensk specialutgåva, volym 11, s. I-435).

26 Mot denna bakgrund beslutade Kammergericht att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till domstolen:

”Utgör [unionsrätten] hinder för nationell lagstiftning enligt vilken rättegångskostnaderna måste betalas i förskott för att talan ska kunna väckas vid domstol och en juridisk person som inte kan erlägga detta förskott inte har rätt till rättshjälp, med beaktande av att de nationella förutsättningarna för medlemsstaternas skadeståndsansvar enligt [unionsrätten] och förfarandet för prövning av sådant ansvar inte får innebära att det i praktiken blir omöjligt eller att det blir orimligt svårt att erhålla skadestånd?”

**Prövning av tolkningsfrågan**

27 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida unionsrätten, särskilt effektivitetsprincipen, ska tolkas så, att den principen, i ett mål som rör en medlemsstats skadeståndsansvar enligt unionsrätten, utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken käranden måste erlägga ett förskott på rättegångskostnaderna för att talan ska kunna väckas och enligt vilken rättshjälp inte kan beviljas en juridisk person, trots att den juridiska personen inte kan erlägga förskottet.

28 Såsom framgår av fast rättspraxis får de processuella regler som gäller för talan vilka syftar till att säkerställa skyddet för enskildas rättigheter enligt unionsrätten varken vara mindre förmånliga än dem som avser liknande talan som grundar sig på nationell rätt (likvärdighetsprincipen) eller göra det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter som följer av unionsrätten (effektivitetsprincipen) (se, bland annat, dom av den 16 december 1976 i mål 33/76, Rewe-Zentralfinanz och Rewe-Zentral, REG 1976, s. 1989, punkt 5, svensk specialutgåva, volym 3, s. 261, av den 13 mars 2007 i mål C-432/05, Unibet, REG 2007, s. I-2271, punkt 43, och av den 15 april 2008 i mål C-268/06, Impact, REG 2008, s. I-2483, punkt 46). Den hänskjutande domstolen frågar sig huruvida den omständigheten att en juridisk person inte kan beviljas rättshjälp innebär att det i praktiken blir omöjligt för en sådan person att utöva sina rättigheter enligt unionsrätten, eftersom den juridiska personen i fråga inte kan få till stånd en domstolsprövning på grund av att det är omöjligt för den att erlägga förskott på rättegångskostnaderna och att biträdas av en advokat.

29 Den fråga som har hänskjutits rör således en juridisk persons rätt till ett effektivt rättsmedel inför domstol och, med avseende på unionsrätten, rätten till effektivt domstolsskydd. Denna princip utgör en allmän princip i unionsrätten, vilken följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner och vilken stadfästs i artiklarna 6 och 13 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen) (dom av den 15 maj 1986 i mål 222/84, Johnston, REG 1986, s. 1651, punkterna 18 och 19, svensk specialutgåva, volym 8, s. 597, av den 15 oktober 1987 i mål 222/86, Heylens m.fl., REG 1987, s. 4097, punkt 14, svensk

specialutgåva, volym 9, s. 223, av den 27 november 2001 i mål C-424/99, kommissionen mot Österrike, REG 2001, s. I-9285, punkt 45, av den 25 juli 2002 i mål C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores mot rådet, REG 2002, s. I-6677, punkt 39, av den 19 juni 2003 i mål C-467/01, Eribrand, REG 2003, s. I-6471, punkt 61, och i det ovannämnda målet Unibet, punkt 37).

30 I fråga om grundläggande rättigheter ska, sedan Lissabonfördragets ikraftträdande, även stadgan tas i beaktande. Enligt artikel 6.1 första stycket FEU har stadgan ”samma rättsliga värde som fördragen”. I artikel 51.1 i stadgan föreskrivs att bestämmelserna i stadgan riktar sig till medlemsstaterna när dessa tillämpar unionsrätten.

31 I artikel 47 första stycket i stadgan föreskrivs att var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i artikeln. Enligt artikel 47 andra stycket har var och en rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. Var och en ska ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företrädas. I artikel 47 tredje stycket föreskrivs särskilt att rättshjälp ska ges till personer som inte har tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en effektiv möjlighet att få sin sak prövad inför domstol.

32 Enligt förklaringen till denna artikel motsvarar artikel 47 andra stycket i stadgan artikel 6.1 i Europakonventionen. Förklaringarna avseende stadgan ska enligt artikel 6.1 tredje stycket FEU och artikel 52.7 i stadgan beaktas vid tolkningen av densamma.

33 Mot bakgrund av det anförda ska frågan formuleras om så, att den avser tolkningen av principen om effektivt domstolsskydd, såsom den principen har stadfästs i artikel 47

i stadgan. Frågan syftar till att klargöra huruvida artikel 47 i stadgan, i ett mål rörande en medlemsstats skadeståndsansvar enligt unionsrätten, utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken käranden måste erlägga ett förskott på rättegångskostnaderna för att talan ska kunna väckas och enligt vilken rättshjälp inte kan beviljas en juridisk person, trots att den juridiska personen inte kan erlägga förskottet.

34 Av 122 § stycke 1 ZPO framgår att rättshjälp kan omfatta såväl rättegångskostnaderna som fordringar avseende advokatarvoden. Den nationella domstolen har inte preciserat huruvida den hänskjutna frågan uteslutande avser frågan om förskott på rättegångskostnaderna. Båda delarna av rättshjälpen ska därför prövas.

35 Det följer av artikel 52.3 i stadgan att i den mån stadgan omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av Europakonventionen ska de ha samma innebörd och räckvidd som i den konventionen. Enligt förklaringen till den artikeln bestäms de garanterade rättigheternas innebörd och räckvidd inte endast av lydelsen i dessa instrument utan också av praxis från bland annat Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad Europadomstolen). I artikel 52.3 andra meningen anges att artikel 52.3 första meningen inte utgör hinder för att ett mer långtgående skydd tillförsäkras enligt unionsrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 oktober 2010 i mål C-400/10 PPU, McB., REU 2010, s. I-8965, punkt 53).

36 Beträffande artikel 47.3 i stadgan, nämns Europadomstolens dom av den 9 oktober 1979 i målet Airey mot Irland (Europadomstolen, serie A nr 32, s. 11) i sista stycket i förklaringen till den artikeln. Enligt den domen måste allmän rättshjälp ges om detta är en förutsättning för att ett effektivt rättsmedel faktiskt ska kunna garanteras. Det preciseras inte huruvida rättshjälp måste beviljas en juridisk person eller vad för slags kostnader den ska omfatta.

37 Denna bestämmelse ska tolkas med beaktande av det sammanhang i vilket den ingår och mot bakgrund av andra unionsrättsakter, medlemsstaternas nationella rätt och Europadomstolens praxis.

38 Såsom Europeiska gemenskapernas kommission har påpekat i sitt skriftliga yttrande kan ordet ”var och en”, som används i första och andra styckena i artikel 47 i stadgan avse individer, men betraktat ur en språklig synvinkel är det inte uteslutet det även avser juridiska personer.

39 I förklaringarna till stadgan lämnas inte några ytterligare preciseringar härvidlag. I den tyska versionen av artikel 47 i stadgan används ordet *Person*, medan ordet *Mensch* används i flera andra bestämmelser (exempelvis i artiklarna 1, 2, 3, 6, 29, 34 och 35). Detta kan tyda på att juridiska personer inte är uteslutna från tillämpningsområdet för artikel 47.

40 Rätten till ett effektivt rättsmedel inför domstol i artikel 47 ingår för övrigt i avdelning VI i stadgan som avser rättskipning, i vilken det anges andra processuella principer som är tillämpliga på såväl fysiska som juridiska personer.

41 Den omständigheten att rätten till rättshjälp inte ingår i avdelning IV i stadgan, som avser solidaritet, tyder på att den inte i första hand ska förstås som en form av socialt bistånd, vilket även förefaller vara fallet i tysk rätt. Den tyska regeringen har emellertid anfört att rättshjälp ska förbehållas fysiska personer just på grund av att den utgör en form av socialt bistånd.

42 På samma sätt tyder den omständigheten att bestämmelsen om rättshjälp ingår i den artikel i stadgan som avser rätten till ett effektivt rättsmedel på att bedömningen av huruvida rättshjälp ska beviljas ska göras med utgångspunkt från den person, vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts, och inte med utgångspunkt från allmänintresset. Allmänintresset kan dock vara en faktor i bedömningen av huruvida rättshjälp är nödvändig.

43 I de unionsrättsakter som har åberopats av parterna i det nationella målet, av de medlemsstater som har avgett yttranden samt av kommissionen – direktiv 2003/8 och rättegångreglerna för tribunalen och personaldomstolen – finns inte några bestämmelser om att juridiska personer kan beviljas rättshjälp. Härav kan det emellertid inte dras några allmängiltiga slutsatser, eftersom det framgår av direktivets tillämpningsområde och av tribunalens respektive personaldomstolens behörighet att dessa rättsakter avser särskilda kategorier av mål.

44 Såsom generaladvokaten har funnit i punkterna 76–80 i sitt förslag till avgörande framgår det med tydlighet av en undersökning av medlemsstaternas nationella rätt att det inte finns någon princip i fråga om rättshjälp till juridiska personer som kan sägas vara gemensam för samtliga stater. I punkt 80 i sitt förslag till avgörande har generaladvokaten konstaterat att i de medlemsstater i vilka juridiska personer kan beviljas rättshjälp görs det i allmänhet skillnad mellan juridiska personer, vars verksamhet har till syfte att ge vinst, och juridiska personer, vars verksamhet har ett ideellt syfte.

45 Europadomstolen har i sin praxis vid flera tillfällen erinrat om att rätten till domstolsprövning ingår i rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 i Europakonventionen (se, bland annat, Europadomstolens dom av den 7 maj 2002 i målet McVicar mot Förenade kungariket, Recueil des arrêts et décisions 2002-III, § 46). En part ska härvid beredas möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt lägga fram sin sak inför en

domstol (Europadomstolens dom av den 15 februari 2005 i målet Steel och Morris mot Förenade kungariket, § 59). Rätten att få sin sak prövad i domstol är emellertid inte oinskränkt.

46 Europadomstolen har prövat frågan om rättshjälp i form av möjligheten att biträdas av en advokat och har funnit att frågan huruvida beviljandet av rättshjälp är nödvändigt för att rättegången ska vara rättvis måste avgöras mot bakgrund av omständigheterna i det enskilda fallet och är särskilt beroende av den betydelse som målet har för käranden, av huruvida de materiella och processuella rättsreglerna är komplicerade och av kärandens förmåga att effektivt försvara sin sak (Europadomstolens dom i det ovannämnda målet Airey mot Irland, § 26, i det ovannämnda målet McVicar mot Förenade kungariket, §§ 48 och 49, av den 16 juli 2002 i målet P., C. och S. mot Förenade kungariket, Recueil des arrêts et décisions 2002-VI, § 91, och i det ovannämnda målet Steel och Morris mot Förenade kungariket, § 61). Det får emellertid tas hänsyn till kärandens ekonomiska situation och till utsikterna att nå framgång med talan (Europadomstolens dom i det ovannämnda målet Steel och Morris mot Förenade kungariket, § 62).

47 Europadomstolen har även prövat frågan om rättshjälp i form av befrielse från att betala rättegångskostnaderna eller från att ställa säkerhet för dessa kostnader (*cautio judicatum solvi*) innan talan väcks. Europadomstolen har därvid undersökt samtliga omständigheter i syfte att kontrollera huruvida inskränkningarna i rätten till domstolsprövning medför en kränkning av kärnan i denna rättighet, huruvida inskränkningarna syftar till att uppnå ett berättigat mål och huruvida de medel som används står i rimlig proportion till det eftersträvade målet (se, för ett liknande resonemang, Europadomstolens dom av den 13 juli 1995 i målet Tolstoy-Miloslavsky mot Förenade kungariket, serie A nr 316-B, §§ 59–67, och av den 19 juni 2001 i målet Kreuz mot Polen, Recueil des arrêts et décisions 2001-VI, §§ 54 och 55).

48 Det framgår av dessa avgöranden att rättshjälp kan omfatta såväl biträde av en advokat som befrielse från att betala rättegångskostnaderna.

49 Europadomstolen har även slagit fast att ett urvalsförfarande av mål får införas i syfte att kontrollera huruvida rättshjälp kan beviljas, men att ett sådant förfarande inte får vara godtyckligt (se, för ett liknande resonemang, Europadomstolens dom av den 26 februari 2002 i målet Del Sol mot Frankrike, § 26, beslut av den 29 september 2009 i målet Puscasu mot Tyskland, s. 6 sista stycket, dom av den 14 oktober 2010, Pedro Ramos mot Schweiz, § 49).

50 Europadomstolen har prövat fallet med ett vinstdrivande bolag som hade ansökt om rättshjälp, trots att enligt fransk rätt endast fysiska personer och, undantagsvis, juridiska personer, vars verksamhet har ett ideellt syfte, kan beviljas rättshjälp. Europadomstolen fann att skillnaderna mellan vinstdrivande bolag, å ena sidan, och fysiska personer och juridiska personer vars verksamhet har ett ideellt syfte, å andra sidan, grundar sig på sakliga och rimliga skäl, vilka hänför sig till de skatteregler som gäller för rättshjälpen. Enligt dessa regler är det möjligt att dra av samtliga rättegångskostnader från det skattepliktiga resultatet och spara ett underskott till ett annat taxeringsår (Europadomstolens beslut av den 26 augusti 2008 i målet VP Diffusion Sarl mot Frankrike, s. 4, 5 och 7).

51 I ett mål rörande en samfällighetsförening som ansökt om rättshjälp för att motsätta sig en talan om bättre rätt till mark, ansåg Europadomstolen att det ska beaktas att de medel som föreningar och privata företag avsätter för att försvara sina intressen på rättslig väg härrör från medel som godkänts och betalats in av deras medlemmar. Europadomstolen underströk att ansökan hade gjorts i syfte att intervenera i ett tvistemål som rörde äganderätten till mark. Utgången i målet påverkade endast medlemmarna i samfällighetsföreningen (Europadomstolens beslut av den 24 november 2009 i målet CMVMC O'Limo mot Spanien, punkt 26). Av detta drog Europadomstolen slutsatsen att ett beslut att inte bevilja rättshjälp inte skulle innebära att kärnan i samfällighetsföreningens rätt till domstolsprövning kränktes.

52 Det framgår av Europadomstolens praxis att det i princip inte är uteslutet att bevilja juridiska personer rättshjälp, men att frågan om rättshjälp ska bedömas mot bakgrund av tillämplig lagstiftning och det aktuella bolagets situation.

53 Föremålet för talan får även tas i beaktande, i synnerhet dess ekonomiska betydelse.

54 I samband med beaktandet av kärandens ekonomiska förmåga får – med avseende på juridiska personer – följande omständigheter tas i beaktande: bolagsformen (aktiebolag eller handelsbolag, begränsat personligt ansvar eller inte), aktieägarnas ekonomiska förmåga, syftet med bolagets verksamhet, de närmare omständigheterna vid bolagets bildande och, i synnerhet, förhållandet mellan bolagets medel och den planerade verksamheten.

55 Eftas övervakningsmyndighet har i sitt yttrande påpekat att enligt tysk rätt kommer ett bolag aldrig att kunna uppfylla förutsättningarna för att beviljas rättshjälp om det inte har lyckats etablera sig med anställda och annan infrastruktur. Denna förutsättning kan enligt Eftas övervakningsmyndighet särskilt drabba rättshjälpssökande som åberopar rättigheter enligt unionsrätten, särskilt etableringsfriheten eller inträde på en viss marknad i en medlemsstat.

56 En sådan omständighet måste beaktas av nationella domstolar. Det ankommer emellertid härvid på de nationella domstolarna att göra en riktig avvägning, så att kärande som åberopar unionsrätten tillförsäkras rätt till domstolsprövning utan att de därigenom gynnas i förhållande till andra kärande. Den hänskjutande domstolen och den tyska regeringen har uppgett att det rättsliga begreppet allmänintresse enligt

Bundesgerichtshofs praxis kan innefatta samtliga hänsyn som är av allmänt intresse som talar till fördel för den juridiska personen.

57 DEB har vid förhandlingen framhållit Bundesrepublik Deutschlands dubbla roller i det nationella målet. Denna medlemsstat har inte endast vållat DEB skada, utan är även den som ska garantera ett effektivt domstolsskydd för bolaget.

58 Unionsrätten utgör emellertid inte hinder för att en medlemsstat på en och samma gång utövar funktionerna som lagstiftare, myndighet och domare, under förutsättning att dessa funktioner utövas med iakttagande av principen om maktdelning, vilken kännetecknar en rättsstat. Det har inte påstått att detta inte skulle vara fallet i den aktuella medlemsstaten.

59 Mot bakgrund av det anförda ska den hänskjutna frågan besvaras enligt följande. Principen om ett effektivt domstolsskydd, såsom den stadfästs i artikel 47 i stadgan, ska tolkas så, att det inte är uteslutet att denna princip åberopas av juridiska personer och att den bland annat kan omfatta en befrielse från att erlägga förskott på rättegångskostnaderna och/eller biträde av en advokat.

60 Den nationella domstolen ska härvid kontrollera huruvida förutsättningarna för att bevilja rättshjälp utgör en inskränkning av rätten till domstolsprövning, vilken innebär en kränkning av kärnan i denna rättighet, huruvida det ändamål som förutsättningarna avser att tillgodose är berättigat samt huruvida de medel som används står i rimlig proportion till det eftersträvade ändamålet.

61 Den nationella domstolen får vid denna bedömning ta i beaktande föremålet för talan, huruvida det föreligger rimliga utsikter att käranden når framgång med sin talan, den betydelse som talan har för käranden, huruvida de materiella och processuella rättsreglerna är komplicerade samt kärandens förmåga att effektivt försvara sin sak. Den nationella domstolen får vid proportionalitetsbedömningen även beakta storleken på det förskott på rättegångskostnaderna som måste erläggas och huruvida detta utgör ett oöverstigligt hinder för rätten till domstolsprövning.

62 Beträffande juridiska personer får den nationella domstolen beakta deras situation. Härvid får bland annat den juridiska personens form, huruvida verksamheten har till syfte att ge vinst eller inte, bolagsmännens eller aktieägarnas ekonomiska förmåga samt möjligheten för dessa att skaffa fram de nödvändiga beloppen för att kunna väcka talan vid domstol tas i beaktande.

**Rättegångskostnader**

63 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (andra avdelningen) följande:

**Principen om ett effektivt domstolsskydd, såsom den stadfästs i artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, ska tolkas så, att**

**det inte är uteslutet att denna princip åberopas av juridiska personer och att den bland annat kan omfatta en befrielse från att erlägga förskott på rättegångskostnaderna och/eller biträde av en advokat.**

**Den nationella domstolen ska härvid kontrollera huruvida förutsättningarna för att bevilja rättshjälp utgör en inskränkning av rätten till domstolsprövning, vilken innebär en kränkning av kärnan i denna rättighet, huruvida det ändamål som förutsättningarna avser att tillgodose är berättigat samt huruvida de medel som används står i rimlig proportion till det eftersträvade ändamålet.**

**Den nationella domstolen får vid denna bedömning ta i beaktande föremålet för talan, huruvida det föreligger rimliga utsikter att käranden når framgång med sin talan, den betydelse som talan har för käranden, huruvida de materiella och processuella rättsreglerna är komplicerade samt kärandens förmåga att effektivt försvara sin sak. Den nationella domstolen får vid proportionalitetsbedömningen även beakta storleken på det förskott på rättegångskostnaderna som måste erläggas och huruvida detta utgör ett oöverstigligt hinder för rätten till domstolsprövning.**

**Beträffande juridiska personer får den nationella domstolen beakta deras situation. Härvid får bland annat den juridiska personens form, huruvida verksamheten har till syfte att ge vinst eller inte, bolagsmännens eller aktieägarnas ekonomiska förmåga samt möjligheten för dessa att skaffa fram de nödvändiga beloppen för att kunna väcka talan vid domstol tas i beaktande.**

Underskrifter